

A közgazdasági szemlélet szerepe a közoktatás megújításában

Kertesi Gábor

MTA Közgazdaságtudományi Intézet

Az „Oktatás és Gyermekesély Kerekasztal”
konferenciája

Magyar Tudományos Akadémia

2008. november 25.

A közgazdász a közvélemény szemében

- Olyan szakma képviselője, aki „a pénzzel” foglalkozik.
- Ha egy alrendszer - pl. az oktatás - specialista, akkor vagy azzal foglalkozik, hogyan lehet:
  - a) **több pénz bevonni** a rendszerbe, vagy
  - b) [pl. ktgv-i egyensúlytalanságok esetén] **pénzt kivonni** a rendszerből.

Vagyis: költségvetési szakember, a **PM képviselője** vagy az **OKM kijáró embere**

**MI SEM NAGYOBB
FÉLREÉRTÉS ENNÉL**

A közgazdász valódi feladata

Hatékonyan működő
intézményes
mechanizmusok tervezése

Mit jelent ez?

- Az emberi viselkedést befolyásoló ösztönzők működésének megértését
- Költségek és hasznok összemérését
- A jogrend működésével (jogosultságok és felelősségek elosztásával) járó következmények feltárását
- A hatásmechanizmusok tisztázását: okok és okozatok láncolatának feltárását
- Hatások és nem szándékolt mellékkövetkezmények erősségének mérését
- Mindezekre támaszkodva: alternatív intézményes megoldások kidolgozását

Két példa

- Kontraszelekció a jövő tanárainak kiválasztódásában és a pedagógusképzés ezzel összefüggő zavarai
- Szélsőségesen széttagolt önkormányzati iskolafenntartás a szabad iskolaválasztás rendszerében. Példa arra, milyen diszfunkcionális következményekkel jár az, ha a jogrend nincs összhangban a realitásokkal.

1. példa

Kontraszelekció a jövő tanárainak kiválasztódásában, a pedagógusképzés zavarai

- A tanári pályára jelentkezők képességei
- A pedagógusjelöltek kiválasztódása
- A pedagógusképzés minősége:
  - a modern oktatástudomány eredményei beépülnek-e a képzésbe?
  - a képzők képzőinek színvonala
  - az akkreditáció komolysága, az állami szabályozás

Pedagógusképzés, felvételi adatok (ÁFK, 2007)

	Pedagógus- képzés	Gazdaságtud. képzés
Felvettek pontszáma	100 - 110	125 - 140
Nyelvvizsgája van?	10-30 %	60-100 %
Felvett/jelentkező (tipikus arány)	10-ből 5-7	10-ből 1-3
Minősített oktatók (tipikus arány)	10-30 %*	25-60 %

Forrás: http://www.felvi.hu/statisztika/ranking.ofi?mfa_id=4

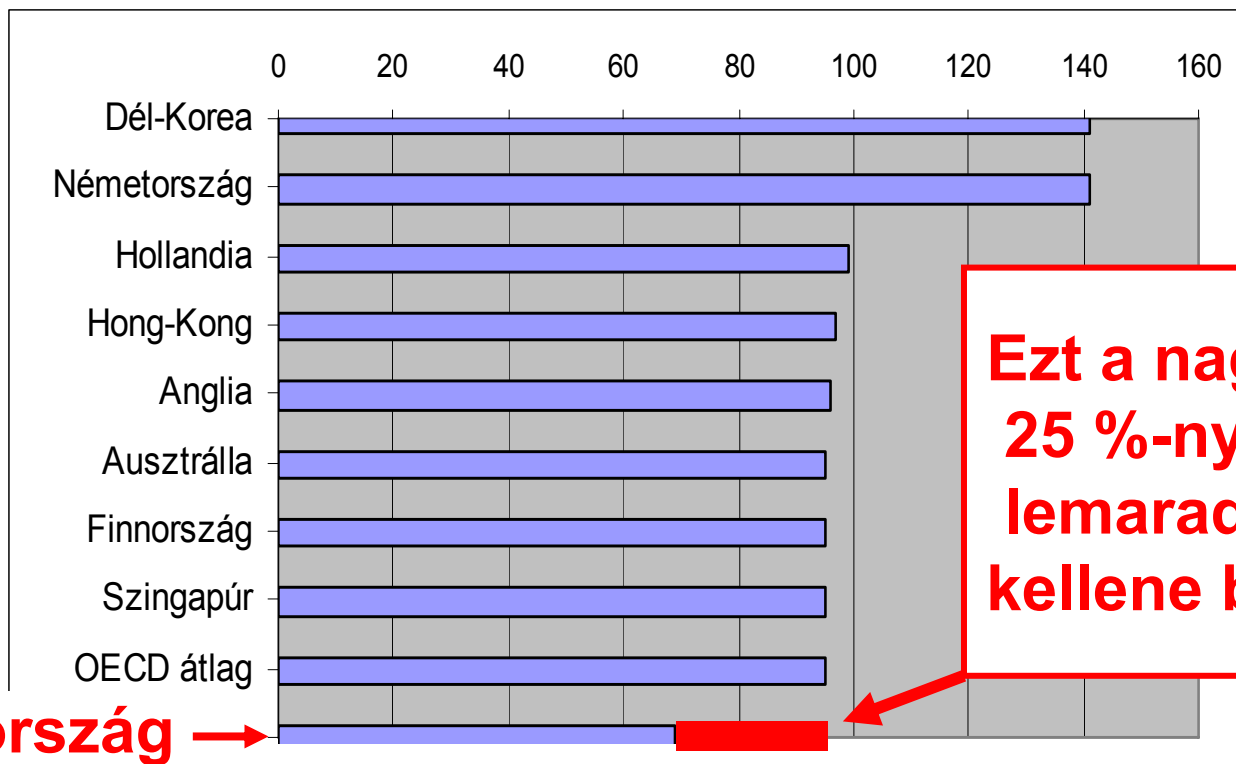
*1350 teljes munkaidős oktatóból 990-nek nincs minősítése

Nemzetközi tapasztalatok

a tanári pálya választásában a pályakezdők bérei a meghatározóak:

**a jól teljesítő iskolarendszerekben
magasak a pályakezdő tanári bérek,
kisebb a növekedés a gyakorlati idővel**

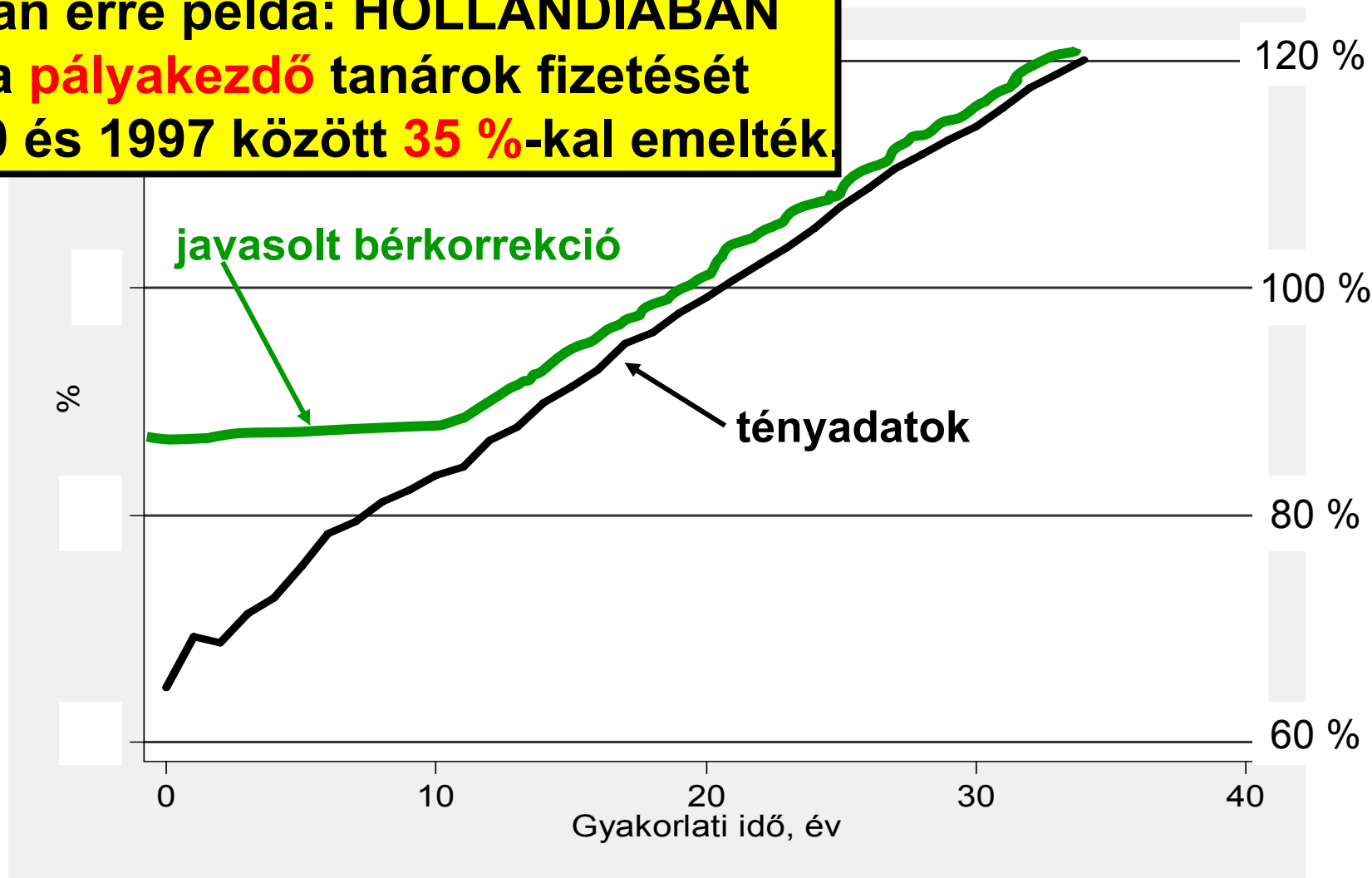
Magyarország →

Pályakezdő tanári fizetések az egy főre jutó GDP százalékában

Forrás: McKinsey & Company: „How the world’s best performing school systems come out on top, 2007

Magyarország 2005: az ÁFSZ Bértarifa felvételéből számítva

Van erre példa: **HOLLANDIÁBAN**
a **pályakezdő** tanárok fizetését
1990 és 1997 között **35 %-kal** emelték.

Tanári bérek **Magyarországon** az egy főre jutó
GDP %-ában, a gyakorlati idő függvényében, 2005

Forrás: ÁFSZ, bértarifa-felvétel, 2005

A tanárképzésbe jelentkezők felvételi szűrése

Jó gyakorlat (pl. Finnország, Szingapúr): Szigorú szűrés

- Középiskolai eredmény: csak a felső 20-30 %-ból
- Írás-olvasási készségek mérése, sztenderdek
- Tanítási alkalmasság ellenőrzése (interjúk)

Magyar gyakorlat: Igen mérsékelt szűrés

- Széttagolt képzés: túl sok képzőhely. Minél több diák felvétele a képzőhely túlélésének záloga
- Túl sok hallgató: az alkalmatlanokat is felveszik, a képzés minősége gyenge

Min kellene változtatni?

- Képzési kínálat jelentős szűkítése
- Szigorú felvételi sztenderdek érvényesítése

A pedagógusképzés minősége

- **A képzők képzőinek színvonala igen gyenge**

minősített oktatók, nemzetközi konferencia-részvétel, lektorált folyóirat-publikációk mint mérhető indikátorok

- **A mesterszintre emelt tanárképzés csapdái**

Az akkreditáció könnyen a helyi érdekvizonyok foglyává válik. Akkr. testületeket a képzőhelyek képviselői dominálják. Helyette: nemzetközi akkreditáció! Példa: Ciprusi tanítóképzés.

- **A felsőfokú szakképzési szakok burjánzása**

Veszély: ezen a módon él tovább az alacsony minőségű képzés. Akadályozza az intézmény megújulását

Az 1. példa tanulságai

- Megfelelően megválasztott - szelektív - béremelésekkel lehet csak a jó képességű fiatalokat a pedagógusi pályára vonzani.
- Nemzetközi összehasonlítások (McKinsey-jelentés)
- Rosszul megválasztott ösztönzők: a felsőoktatási intézmény kvázi szakszervezetként viselkedik: meglevő (versenyképtelen) oktatói gárda minden áron való megtartása a cél. => diákok felvételénél gyenge szűrés. A képzés minősége is ehhez igazodik. Rossz egyensúly. Ok: társadalmi költségekre érzéketlen, autonóm képzőhely, a képzőhelyek érdekeit leképező szabályozás.

2. példa

Széttagolt önkormányzati iskolafenntartás a szabad iskolaválasztás rendszerében: diszfunkcionális következmények

- **Nem lehetséges** következetes esélyegyenlőségi politikát folytatni.
- **Nem lehetséges** megfelelően orientáló minőségbiztosítási és elszámoltathatósági rendszereket működtetni.
- **Nincs intézményes biztosíték** a legrászorultabb gyerekek iskoláinak pedagógiai megújítására.

A probléma

- Nagy számú falusi iskolafenntartó önkormányzat, ahonnan nagymérvű (a gyerekek 25-30 %-át érinti) a napi iskolai ingázás a közeli városok iskoláiba.
- Az ingázás szelektív: a falusi iskolákban bent ragadó tanulók: szegény, iskolázatlan szülők gyermekei
- Az ebből adódó problémák kezelése **NEM AZ ÉRINTETT NAGYOBB TERÜLETI EGYSÉG KÖZÖS FELELŐSSÉGE**. A következményeket egyoldalúan a falusi település viseli.

A következmények

1. A Közoktatási tv. esélyegyenlőségi sztenderdje elvileg sem kérhető számon.

25%-ot meghaladó különbségek az ingázás által érintett iskolák HHH-arányában. Jogilag nem számít, mert egymástól független iskolafenntartók.

Intézményesen nincs közös felelősség, holott a probléma oka közös. Városi iskola = potyautas.

A következmények

2. A Közokt. tv. minőségbiztosítási és elszámoltathatósági előírásai (és szankciói) aránytalanul nagy súllyal nehezednek a szelektív ingázás következtében leromló falusi iskolákra.

Előírás: tartós kudarcok esetén intézkedési terv a megújulásra. De honnan vegye az érintett falusi iskola vagy a fenntartója a szükséges erőforrásokat?

Intézményesen nincs közös felelősség, holott a probléma oka közös. Városi iskola = potyautas.

A következmények

3. Az érintett falusi iskolák intézményesen nem juthatnak hozzá a környékbeli városi iskolák szaktanáraihoz és pedagógiai szolgáltatásaihoz.

Abszurd helyzet: átl. isk. gyerekek 25-30 %-a naponta ingázhat F-ből V-be, de felnőtt pedagógusok nem irányíthatók át napi ingázással V-ből F-be.

A pedagógusok foglalkoztatása nem közös felelősség, hanem egymástól szigetszerűen elkülönülő önkormányzatok jogköre.

A 2. példa tanulsága: az önkormányzati iskolafenntartás reformja szükséges

- Az ésszerű ingázási távolságokon belüli települések **közös iskolafenntartói kötelezettsége**: kötelező kistérségi iskolafenntartás (Svéd, dán példa).
- Önkéntes társulás nem megfelelő, mert épp a legrosszabb helyzetű településeket szorítják ki.
- Ez **csak szükséges, de nem elégséges feltétel**: A nagyobb területi egység folytathat szegregáló vagy integráló iskolapolitikát: Miskolc versus Hódmezővásárhely példája. **A szigetszerűen elkülönülő kis iskolafenntartók azonban elvileg sem képesek 1-3. problémák kezelésére.**

Pedagógiai szakértők és közgazdászok az OKA-ban

- **Pedagógiai szakértők:** Milyen pedagógiai tartalommal kell megújítani a közoktatást?
- **Közgazdászok:** Hogyan kell az ösztönzőket átformálni annak érdekében, hogy a javasolt pedagógiai megújulás valóban végbemenjen (hatékonyság), és valóban minden gyerekhez eljusson (elosztás)

KÖSZÖNÖM A FIGYELMET!